

00YR00157

SKUP 1999 – 46

Prosjekt: Tvangsekteskap og æresdrap i det muslimske miljøet i Norge

Medarbeider: Tonje Steinsland og Hege Storhaug

Publikasjon: Rikets tilstand, TV2

Publisert: Oktober 1999

Medium: TV

Tema: Samfunn/religion

METODERAPPORT FOR "RIKETS TILSTAND"
TVANGSEKTESKAP OG ÆRESDRAP I DET MUSLIMSKE MILJØET I NORGE

1.0 PROGRAMSKAPERNE	3
2.0 BAKGRUNN	4
3.0 ARBEIDSPROSESSEN	5
3.1 Jakten på jenter i krise?	5
3.2 Shazia blir hovedperson	6
3.3 Arrangerte ekteskap - en handel med oppholdstillatelse	6
3.4 På opptak i Pakistan	7
3.5 Muslimer i Norge - hva sier tallene?	9
3.6 Internet - en ny mulighet for framlegging av dokumentasjon	9
4.0 SLUTTKOMMENTAR	
5.0 VEDLEGG: VHS-kassett med kopi av "Rikets tilstand" 7.10 og 14.10 samt flere nyhetsinnslag. Utskrift av Internet-dokumentene bestående av research, dokumentasjon og kriseguide for ungdom på flukt.	

1.0 Programskaperne

Journalister: Hege Storhaug (research) og Tonje Steinsland (reporter/regi)

Program: "Rikets Tilstand".

Tema: Tvangsekteskap og æresdrap i det muslimske miljøet i Norge.

Fotograf: Frank Melhus

Redigerer: Diderik Cappelen

Publisert: TV2 7.10.99, 14.10.99.

Redaksjon: Rikets Tilstand, TV2, PB 2 Sentrum, 0101 Oslo. Tlf: 22314785

Redaktør: Gerhard Helskog

Kontaktperson: Tonje Steinsland, mob: 922 63630

2.0 Bakgrunn

Hege Storhaug:

Høsten 1992 ble jeg kontaktet av en norskpakistansk ung kvinne som nylig var blitt tvangsgiftet i familiens hjemlandsby i Pakistan. For å unngå å bli drept, hadde hun gitt etter for kravet om å la seg gifte bort til tremenningen. Reportasjen ble trykket i Dagbladet 8. november 1992, og vakte oppsikt ettersom det var første gang tvangsekteskap av jenter med innvandrerbakgrunn ble omtalt offentlig. Reportasjen medførte blant annet lovendring (det ble lovfestet at tvangsekteskap er forbudt).

Mitt hovedspørsmål etter møte med flere jenter var: Hvordan er det mulig at foreldre og brødre er villige til å drepe familiens datter dersom hun nekter å inngå et arrangert ekteskap? Jeg var ikke tilfreds med svarene jeg fikk i de ulike muslimske miljøene, og dro derfor på første reportasjereise til Pakistan våren 1993. I årene som kom fortsatte jeg arbeidet med å dokumentere kritikkverdige forhold rundt tradisjoner og kjønnsroller i muslimske miljø i Norge og i Pakistan. Dette har resultert i overkant av 2 års opphold i Pakistan, en rekke kronikker, foredrag, reportasjer og to bøker: "Mashallah" (-96), og "Hellig tvang" (-98) - begge med utgangspunkt i muslimers kvinne- og verdisyn.

Tonje Steinsland:

Under research-arbeidet til en dokumentar for NRK i 1993 om det muslimske miljøet i Oslo, fikk jeg først høre om de alvorlige farene muslimske jenter kan utsettes for om de nekter å inngå arrangerte ekteskap. Kilder fortalte om drapstrusler, mishandling og forsvinninger som ble tolket som æresdrap. Familiens ære var motivet bak ugjerningene. Ingen våget den gang å gi noe intervju, og slett ikke når det var snakk om TV. De var redde og ga utrykk for at den som fortalte offentligheten sannheten, var dødsdømt. Jeg ga opp å dokumentere æresdrapene - i mangel av konkret dokumentasjon og åpne kilder. (Dokumentaren kom i stedet til å handle om muslimske ungdommers opprør mot foreldregenerasjonens verdier: "Det forbudte opprøret".)

Da Nadia-saken kom opp for retten (høsten 1998) blusset debatten rundt kidnapping, drapstrusler og tvangsekteskap i innvandrer miljøene opp. Men saken ble av innvandrer miljøet avvist som et enkelttilfelle. Den antirasistiske bevegelsen fastslo at tvangsekteskap var et svært lite problem som angikk et fåtall personer. Fokus for innvandrerdebatten ble igjen dreid mot det norske samfunnet og rasisme i bolig- og arbeidsmarkedet.

Da jeg høsten -98 leste "Hellig tvang", fant jeg at Storhaug der omtalte et mulig æresdrap av en ikke navngitt muslimsk jente, bosatt i Norge. Jeg tok kontakt med Storhaug, og sammen besluttet vi å gå løs på temaet - med mål om å for første gang avdekke og dokumentere fakta bak æresdrap i Norge.

3.0 Arbeidsprosessen

Målet var klart definert. Men oppgaven var vanskelig, fordi temaet er svært tabubelagt, og kildene redde for å snakke. TV -mediet vanskeliggjør en slik journalistisk historie, fordi det fortellermessig fungerer dårlig å referere til anonyme kilder. Anonyme intervjuobjekter oppleves ofte som kilder uten høy troverdighet, sladding og forvrengt lyd virker stigmatiserende og begrenser innlevelsen hos seeren. Derfor var målet å finne åpne kilder som selv hadde opplevd det å bli truet på livet på grunn av ære.

3.1 Jakten på jenter i krise.

Vi satte opp en liste over mulige kilder som kunne ha kunnskap om jenter i krise, enten det gjaldt tvangsekteskap, drapstrusler eller forsvinninger.

- Vi ringte systematisk til skoler i østlandsområdet som har mange fremmedspråklige elever. Vi brukte lang tid på å bearbeide lærere, rådgivere, sosiallærere og rektorer for å få dem til å formidle kontakt med sine elever i krise.
- Vi snakket med barnevern, politi og fagfolk på psykiatriske akuttmottak.
- Vi kjørte Taxi i Oslo med en hensikt: å pumpe de pakistanske taxisjåførene for informasjon om sitt eget miljø.
- Vi kontaktet organisasjonene som har i oppgave å drive informasjonsarbeid for innvandrere, samt støttegrupper for innvandrerjenter i krise.
- Vi tok kontakt med tidligere kilder.

Bildet som dannet seg stemte med vårt tidligere inntrykk : svært mange såkalte arrangerte ekteskap er i virkeligheten tvangsekteskap. Angsten for å bli drept fører til jentenes samtykke til giftemål. Familiens ære settes av mange i det muslimske miljøet høyere enn jentas valg og ønsker for sitt eget liv. Det store flertallet av jenter vi var i kontakt med hadde hørt om konkrete æresdrap i foreldrenes hjemland (Pakistan, Tyrkia , Makedonia, Libanon og Marokko).

Vissheten om at de var nødt til å følge familien dit i ferier gjorde at mange levde i konstant angst for ikke å komme tilbake hvis det oppsto konflikter rundt ekteskap. Omkvedet var: "De ville heller drept meg enn la meg gifte meg av kjærlighet".

Vi fikk kunnskap om 4 jenter som hadde forsvunnet i Pakistan etter slike konflikter, og ytterligere et tyvetalls grove kidnappings/tvangsekteskapsaker, de fleste inneholdt grov vold og seksuell mishandling.

Men vi stanget hodet i veggen: *ingen* var villige til å snakke, ikke engang anonymt. Angsten for represalier fra familien og det muslimske miljøet var for stor.

3.2 Shazia blir hovedperson

Parallelt med dette gjorde vi undersøkelser rundt den norske muslimske jenta som angivelig skulle vært utsatt for et æresdrap. Hun viste seg å hete Shazia Saleh. Gjennom samtaler med norsk politi og kilder som sto jenta nær, ble vi overbevist om at hun ble drept fordi hun ødela familiens ære ved å nekte å gifte seg med sin egen fetter i Pakistan. Grunnen var at hun elsket en annen. Norsk politi hevdet at pakistansk politi ikke samarbeidet i saken. De mistenkte sine pakistanske kolleger for tvert imot å samarbeide med familien ved å dekke over drapet som en ulykke. Årsaken til dette skulle være de utbredte holdningene i Pakistan om at æresdrap er legitime, en annen mulighet var korrupsjon hos det lokale politiet.

Dette gikk rett til kjernen av problemstillingen vår: en jente bosatt i Norge var trolig drept på grunn av ære, jenta manglet i praksis rettssikkerhet i det hun dro på besøk til sine foreldres hjemland.

Vi besluttet å gjøre Shazia til vår hovedperson. Gjennom å fortelle hennes historie, kunne vi avdekke motivene og holdningene til æresdrap og tvangsekteskap i det muslimske miljøet, og synliggjøre den manglende rettssikkerheten mange muslimske jenter i Norge opplever.

3.3 Arrangerte ekteskap - en handel med oppholdstillatelse

Det er ingen ukjent sak at innvandrernes ønske om økt materiell velstand var selve årsaken til at de kom hit til landet på 60- og 70-tallet. De fleste innvandrerfamilier bygget seg opp eiendommer i hjemlandet, og opplevde å bli oppfattet som svært rike i hjemlandet. Men dette sterke og sentrale

økonomiske motivet har i liten grad blitt sett i sammenheng med arrangert ekteskap mellom jenter her i landet og familiemedlemmer i opprinnelseslandet. Det var en ung, norsk-pakistansk mor som satte ord på det i en av våre samtaler: "Vi blir tvunget til å gifte oss med våre fettere fra hjemlandet for å gi dem oppholdstillatelse her. Våre foreldre lover oss bort - som en tjeneste til sine søsken i landsbyen. Det handler om penger, vel så mye som ære. Våre fettere skal bo her, og sende penger hjem; forsørge sine foreldre, våre onkler og tanter. Hadde ikke ekteskapet kvalifisert til oppholdstillatelse, hadde ingen tvunget oss til å gifte oss i Pakistan. Dere tror den norske loven gir oss muligheter til å følge vår kultur. Dere forstår ikke at gjenforeningsloven er vår generasjons største fiende."

Vi sto nå med enda en forklaring på tvangen bak ekteskapene. Vi besluttet å lage en "Del 2", som et oppfølgingsinnslag til programmet om Shazia. Dokumentasjonen kunne vi finne på den andre siden av konflikten, blant unge gutter i "Little Norway" i Pakistan. Hvis det stemte at det økonomiske motivet var drivkraften bak ekteskapene, og at dette er utbredt og sosialt akseptert i Pakistan, ville guttene som står for tur til å gifte seg med norske kusiner sannsynligvis fortelle sannheten i et intervju. Da ville det framgå at de kun så på sine norske kusiner som handelsvare for å komme seg til vesten.

Dette igangsatte arbeidet med å kartlegge andre lands regler for innvandring gjennom arrangerte ekteskap. Danmark viste seg å ha omgjort lovverket så sent som for et år tilbake. Der kvalifiserer ikke lenger arrangerte ekteskap til oppholdstillatelse. På den måten ønsker danskene å ta bort noe av motivet bak tvangsekteskapene. Vi besluttet å presentere lovendringen kort, som en kontrast, ved et intervju med den danske innenriksministeren.

3.4 På opptak i Pakistan

Fra Oslo knyttet vi til oss to researchere i Pakistan, begge med tidligere erfaring i å jobbe for vestlige journalister, og begge med tilgang på mail. Disse gjorde noen forundersøkelser før vi dro ned, og de tolket for oss under opptak og samtaler med kilder.

Basert på forhåndsresearchen formulerte vi arbeidsplanen for opptakene i følgende punkter:

- Lokalisere Shazias grav på den Pakistanske landsbygda (i landsbyområdet "Little Norway"), finne familien hennes og intervju dem om omstendighetene rundt dødsfallet.

- Besøke den ansvarlige lokale politistasjonen og intervju dem om Shazias død og den generelle rettssikkerheten for kvinner i Pakistan.
- Finne legen som erklærte Shazia død. Det var uvisst om han eksisterte, eller var en fiktiv person.
- Finne en æresdrapsmann og intervju ham om ærbarheten i en drapshandling.
- Påvise muligheten for korrupsjon. Bestikke politimyndighetene til å kamuflere et drap som en ulykke. Her besluttet vi å forsøke å kjøpe en gyldig dødsattest på en fiktiv muslimsk jente bosatt i Norge. Av dødsattesten skulle det framgå at jenta døde i en ulykke i Little Norway.
- Finne dokumentasjon på omfanget av æresdrap i regionen.
- Illustrere den manglende rettssikkerheten for kvinner i Pakistan. Vise de mange unge kvinner som dør daglig på sykehusene av brannskader påført av sine ektemenn, - gjerningsmennene går fri.
- Synliggjøre de økonomiske motivene bak arrangerte ekteskap. Finne "fetterne" som venter på å bli giftet bort til en norsk kusine, og intervju dem om deres motiver for ekteskapet.
- Intervju høyesterettsadvokaten og menneskerettighetsaktivisten Asma Jahangir.
- Lage en kriseguide (fluktrute, Tlf. nr. , hjelpeorg. osv) for jenter som kommer i konflikt med familien.

De to researcherne arbeidet i 4 uker med flere av disse punktene før vi dro til Pakistan. Takket være god planlegging og hard arbeidsdisiplin på teamet, falt de fleste av brikkene på plass i løpet av de 6 opptaksdagene vi hadde til rådighet. Å være på opptak i et land som Pakistan krever først og fremst utholdenhet og fokus. Vi måtte hele tiden vurdere vår egen sikkerhet opp mot hva vi ønsket å oppnå. Vi valgte å trosse råd fra ambassaden om å ha med oss væpnet vakt på opptak i Shazias landsby, hos familien og det lokale politiet. I stedet dukket vi opp uanmeldt, og satset på at to kvinnelige journalister og en fotograf ville vekke større overraskelse enn aggresjon.

En slik fremgangsmåte er risikabel, for vi visste ikke hva vi ville møte. Kvinner som stiller spørsmål om tabubelagte temaer, er pågående og forlanger svar, er mildt sagt kontroversielt på den pakistanske landsbygda. I konfrontasjonen med politiet og landsbybefolkningen oppsto det enkelte situasjoner der vår pakistanske, mannlige tolk ble redd og ville trekke seg. Likevel kan vi i ettertid konkludere med at vår arbeidsmetode var riktig.

Vi ble smuglet inn på brannskadeavdelingen på Islamabad's største sykehus via hjelpearbeidere. Bildene vi fikk ble for sterke for norske TV-seere, resultatet ble at vi etter hjemkomsten kjøpte bilder tatt på det samme sykehuset - av et BBC-team. Via hjelpere lyktes vi i å bestikke Pakistanske myndigheter til å

utstede en dødsattest på en fiktiv norsk, navngitt jente. Slik kan man altså kjøpe seg fri fra et drap. Dokumentet ble et talende bevis på jenters manglende rettssikkerhet når de drar til foreldrenes hjemland.

Ettersom brikkene falt på plass, forsto vi at vi var i ferd med å nå målet.

3.5 Muslimer i Norge - hva sier tallene?

Hvor mange norske muslimske jenter berøres av denne rettsikkerhetsproblematikken? Hvor mange av dem gifter seg arrangert i foreldrenes hjemland? Og hvor mange gifter seg med nordmenn?

Vi beveget oss på et felt der det fra før ikke eksisterte mange konkrete tall. Gjennom SSB bestilte vi detaljert statistikk over 1. og 2. generasjons innvandreres ekteskapsmønster. Det viste seg at i løpet av de siste tre årene har **80%** av jentene giftet seg i hjemlandet, *halvparten med en fetter*. Kun **én jente** med norskpakistansk bakgrunn hadde giftet seg med en nordmann.

Hvor mange av disse utsettes for tvangsekteskap? Dette tallet er det selvfølgelig vanskelig å si noe om. Men en ringerunde til landets krisesentre avslørte at de har mottatt 117 krisetilfeller av tvangsekteskap, bare i 1998. Krisesentrene understreket at innvandrerkvinner først søker hjelp når det er livsnødvendig. Derfor omfatter tallet kun de akutte tilfellene. Og tallet er trolig langt større, for krisesentrene i våre største byer, Bergen og Oslo, var ikke medregnet pga. manglende statistikk. Ringerunden ga oss helt nye data om omfang. Saken var definitivt løftet ut fra å handle om enkelttilfeller til å handle om en stor gruppe unge mennesker i dagens Norge.

3.6 Internet - en ny mulighet for framlegging av dokumentasjon

Med en så stor mengde dokumentasjon og atskillige timers opptak, er prioritering og utvelgelse i redigeringen en krevende prosess. Mye skulle fortelles på få minutter, alt uten å overlesse seeren med informasjon og tall. TV er fremfor alt opplevelse og følelser. Det var ikke plass til å fremlegge detaljert dokumentasjon for påstandene våre. Vi besluttet derfor å lage en internett-presentasjon av hele researchjobben, inkludert den planlagte kriseguiden med fluktruter for ungdom som befinner seg i Marokko, Tyrkia og Pakistan. Her la vi inn linker, adresser, intervjustrekk som ikke var med i programmet, kildehenvisninger og sitater. Internettapakken ble i tiden etter sendingen en viktig referanse for seere som ville ha mer informasjon, og jenter som pugget fluktruter og krisenumre.

4.0 Sluttkommentar

Programmene utløste et skred av reaksjoner og en bred debatt i alle medier.

Flere partier kom med utspill til lovendringer og ulike tiltak mot tvangsekteskap. Regjeringen utarbeidet en handlingsplan som omfatter opprettelsen av kontakttelefon om tvangsekteskap, nytt informasjonssenter, nye retningslinjer i det offentlige mottakerapparatet for håndtering av tvangsekteskapsaker samt forslag til endringer i utlendingsforskriften og reglene for familiegjenforening.

Redaksjonen fikk enormt mange henvendelser og fungerte en tid som telefonsentral for jenter i krise. Nå hadde offentligheten fått innblikk i deres virkelighet, noe som ga dem mot til å ta kontakt. En sa: "For første gang hører jeg politikere og debattanter omtale oss som "våre jenter". Nå føler jeg meg norsk."

25.1.00

Tonje Steinsland
Hege Storhaug